

ПРАГМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТЕРЕОТИПНИХ ОДИНИЦЬ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ В УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Плетенецька Ю. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології і перекладу
Національний авіаційний університет
просп. Гузара Любомира, 1, Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-1417-4269
yuliya.pletenetskaya@gmail.com*

Линтвар О. М.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології і перекладу
Національний авіаційний університет
просп. Гузара Любомира, 1, Київ, Україна
orcid.org/0000-0003-4671-5514
chepurni@bigmir.net*

Ключові слова: *лінгвістичні наукові кліше, дискурсивні стратегії, дискурсивні ходи, прагматичні цілі, наукова стаття.*

Стаття розглядає поняття стереотипності наукового дискурсу як єдність композиційної структури, подібність функцій композиційних блоків та мікроблоків та наявність типових мовних зворотів задля реалізації відповідних функцій.

У статті здійснено аналіз прагматичного потенціалу лінгвістичних стереотипних одиниць українського наукового дискурсу в аспекті перекладу. Згідно з класифікацією І. Шпенюк, дискурсивні стратегії поділяються на 3 групи, зокрема, такі як: стратегія висловлення власних думок, стратегія врахування інших поглядів, стратегія висловлення «чужих» поглядів. Кожна стратегія реалізується за допомогою власних дискурсивних ходів. Аналіз 160 стереотипних одиниць, взятих з п'яти українських наукових статей, виявив пряму залежність між вибраною стратегією та вибором лінгвістичних стереотипних одиниць. У статті також наводяться приклади лінгвістичних стереотипних одиниць, які використовує автор, залежно від характеру дискурсивних ходів, які реалізуються. Вибираючи, до прикладу, дискурсивний хід емфатичного висловлення власної позиції, автор використовує такі мовні стереотипні одиниці, як: варто підкреслити, що – it is important to note that ... /importantly, переважним чином – particularly/of particular interest тощо. Для реалізації дискурсивного ходу імплікації власної думки автор вдається до заперечення, що супроводжується поясненням, використовуючи такі стереотипні одиниці, як: через те, що – because of; відповідно до – due to; завдяки – owing to. Комбінування дискурсивних ходів висловлення аргументованої згоди та імплікації власної думки відбувається за допомогою стереотипних одиниць since, naturally. Дискурсивний хід вираження часткової згоди реалізується за допомогою мовних стереотипних одиниць, таких як: більш-менш – more or less, залежно від – it depends, певним чином – in some ways/ somehow. Дискурсивна стратегія вираження «чужих» думок частіше трапляється в усному науковому дискурсі, аніж в письмовому. Таке твердження стосується передусім дискурсивного ходу протиставлення,

що передбачає протиставлення особових займенників ми та вони. У такий спосіб автор демонструє відмінну від більшості дослідників точку зору стосовно досліджуваної проблеми.

PRAGMATIC ANALYSIS OF STEREOTYPICAL UNITS OF SCIENTIFIC DISCOURSE IN THE UKRAINIAN-ENGLISH TRANSLATION

Pletenetska Yu. M.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English Philology and Translation
National Aviation University
Guzara Lyubomyra Avenue, 1, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-1417-4269,
yuliya.pletenetskaya@gmail.com*

Lyntvar O. M.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of English Philology and Translation
National Aviation University
Guzara Lyubomyra Avenue, 1, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-4671-5514,
chepurni@bigmir.net*

Key words: *linguistic scientific clichés, discursive strategy, discursive practice, pragmatic aims, scientific paper.*

The paper considers the concept of stereotypical character of scientific discourse as a unity of compositional structure, similarity of functions of compositional blocks and micro blocks as well as the presence of typical linguistic constructions for realization of certain functions.

The paper analyzes pragmatic potential of linguistic stereotypical units of the Ukrainian scientific discourse in the aspect of translation. In accordance with the classification of I. Speniuk, discursive strategies are divided into 3 groups, in particular, the strategy of expressing one's own opinion, the strategy of taking into account different views, the strategy of expressing "other people's" views. Each strategy is implemented by means of its own discursive practices. Analysis of 160 stereotypical units taken from five Ukrainian research papers has revealed a direct dependence between the chosen strategy and the choice of linguistic stereotypical units. The paper also illustrates the examples of linguistic stereotypical units the author uses depending on the character of the implemented discursive practice. While choosing discursive practice of emphatic expression of one's own attitude, the author uses the following linguistic stereotypical units: варто підкреслити, що – it is important to note that ... /importantly, переважним чином – particularly/of particular interest etc. To realize the discursive practice of implication of one's own attitude, the author chooses denial followed by the explanation by using such stereotypical units as: через те, що – because of; відповідно до – due to; завдяки – owing to. Combination of discursive practices of a reasoned consent and implication of one's own attitude takes place with the help of stereotypical units since and naturally. Discursive practice of partial consent is realized with the help of linguistic stereotypical units більш-менш – more or less, залежно від – it depends, певним чином – in some ways/somehow. Discursive strategy of expressing other peoples' views occurs more often in oral scientific discourse than in written one. This statement refers mostly to the discursive practice of opposition, assuming the opposition of personal pronouns we and they. In this way the author demonstrates, different from other researchers, point of view concerning the studied issue.

Постановка проблеми. Наука виступає видом пізнавальної діяльності, спрямованим на розробку об'єктивних, системно організованих і аргументованих знань про світ. Науці притаманний певний вид дискурсу – науковий, який не ототожнюється з процесом міркування у висловлюваннях, а трактується як система мовних актів, їх інтерпретацій, об'єктів, різних модальностей символічного вираження, понять, методів, стратегій тощо.

Основна мета наукового дискурсу полягає у передачі фахових знань, формуванні методологічних основ мислення у фаховій сфері та підготовці спеціалістів високої кваліфікації. Науковий дискурс характеризується високою стереотипністю, або усталеністю його структури, яка визначається насамперед його жанровою приналежністю. Стереотипність наукового дискурсу проявляється у тому, що кожен із комунікативних блоків тексту характеризується певним набором мовних засобів, які відтворюються у готовому вигляді у різних жанрових різновидах. «Стереотипний характер структурної композиції наукового дискурсу виражається у єдності композиційної структури, подібності функцій композиційних блоків та мікроблоків, наявності типових мовних зворотів, які можуть використовуватись для реалізації відповідних функцій» [1].

Актуальність теми визначається посиленою увагою лінгвістики до питань оптимізації наукового дискурсу шляхом використання стереотипних одиниць. Важлива роль українського наукового дискурсу робить своєчасним вивчення функціонування стереотипних одиниць із метою поліпшення передачі наукової інформації та полегшення її сприйняття адресатами.

Метою розвідки є виявлення та аналіз прагматичного потенціалу мовних стереотипних одиниць українського наукового дискурсу в аспекті перекладу.

Мета – ключовий момент у спілкуванні, відповідно до якої мовець розробляє стратегічний план. Стратегічний план включає у себе відбір мовних засобів, у разі користування якими мовець зможе досягти поставленої мети. Таким чином, план виражає здатність мовленнєвих одиниць виступати засобами досягнення позамовленнєвих цілей. Такі способи знаходять відображення у дискурсивних стратегіях. Кінцевий результат реалізації дискурсивної стратегії залежить від вдалого та доречного поєднання різноманітних тактик, або дискурсивних ходів.

Об'єктом розвідки є український науковий дискурс та його переклад англійською мовою.

Предметом дослідження є прагматичний аналіз стереотипних одиниць українського наукового дискурсу, репрезентованих у писемній формі та їх відтворення у перекладі.

Відповідно до класифікації І. Шпенюк «дискурсивні стратегії поділяються на:

- стратегію висловлення власної позиції, що актуалізується за допомогою дискурсивних ходів нейтрального вираження власної думки, емфатичного висловлення власної позиції, імплікації власної думки, а також висловлення аргументованої згоди;

- стратегію урахування різних поглядів, що передбачає використання дискурсивних ходів висловлення часткової згоди, підтримку думки, «балансування» аргументів, наведення додаткової інформації;

- стратегію вираження «чужих» поглядів, що включає у себе застосування дискурсивних ходів протиставлення, цитування та вираження аргументованої незгоди» [2, с. 142–152].

Власне кажучи, відбір дискурсивної стратегії та ходів, за допомогою яких вибрана стратегія буде реалізована, безпосередньо впливає на вибір мовних стереотипних одиниць.

Виклад основного матеріалу дослідження. У ході дослідження було проаналізовано 5 різноматематичних україномовних наукових статей та їх англійських перекладів, відібрано 160 стереотипних одиниць та згруповано відповідно до критерію приналежності до тієї чи іншої дискурсивної стратегії. Було виявлено, що дискурсивна стратегія висловлення власної позиції представлена 75 стереотипними одиницями, стратегія урахування різних поглядів – 30 одиницями, стратегія вираження «чужих» поглядів – 55 одиницями.

Вибираючи дискурсивний хід емфатичного висловлення власної позиції, автор використовує такі мовні стереотипні одиниці, як: *варто підкреслити, що – it is important to note that ... /importantly, переважним чином – particularly/of particular interest, безсумнівно – no doubt/undoubtedly, насправді – indeed, безумовно – certainly/for certain, необхідно – necessarily, цікаво, що – it is interesting that/interestingly.*

Характеризуючи специфіку, виявляючи сутнісні характеристики економічної безпеки у системі національної безпеки, передусім варто акцентувати увагу на її місця і ролі у загальній системі національної безпеки [3, с. 3].

Characterizing the specificity, revealing insight characteristics of economic safety in the system of national security it is particularly important to emphasize its place and role within the general system of national security [4, с. 3].

У цьому прикладі автор прагне емоційно виразити власну позицію. Стереотипна одиниця *it is particularly important to emphasize* маркує дискурсивний хід емфатичного висловлення власної позиції.

Для реалізації дискурсивного ходу імплікації власної думки автор використовує заперечення,

що супроводжується поясненням, використавуючи такі стереотипні одиниці, як: *тому що* – *because*; *через те, що* – *because of*; *відповідно до* – *due to*; *завдяки* – *owing to*; *після того* – *since*. Один з таких прикладів наводимо нижче.

Зазначені вище порушення постійно зростали через недосконалість правового регулювання відносин у сфері захисту авторських прав у мережі Інтернет, що призвело до того, що Україну віднесли до «найбільшого порушника прав інтелектуальної власності» згідно з даними Торгового представництва США (USTR) [3, с. 2].

The above-mentioned infringements have always increased because of imperfection of legal regulation of relations in the sphere of copyright protection on the Internet that led to the situation when Ukraine was referred to be “the biggest intellectual property rights infringer” due to the data of the United States Trade Representative (USTR) [4, с. 2].

Для реалізації дискурсивного ходу висловлення аргументованої згоди автор використовує мовні стереотипні одиниці підтверджувальної семантики, які в перекладі відтворюються відповідниками, як наприклад: *точно* – *exactly*, *правильно* – *that’s right*, *звичайно* – *of course*, *точно* – *certainly/definitely*, *безсумнівно* – *undoubtedly/there’s no doubt*, *природно* – *naturally*, *повністю* – *totally*, *істинно* – *truly*, *дійсно* – *really*, *насправді* – *indeed*, *абсолютно* – *absolutely*.

Оскільки суд з питань ІВ буде знаходитись виключно в місті Києві, це природно спричинить проблему доступу до цього суду більшої частини громадян України [3, с. 8].

Since the court for intellectual property will be situated exceptionally in Kyiv, it will naturally cause the problem of access to the court for the majority of common Ukrainian citizens [4, с. 8].

Наведений приклад демонструє комбінування дискурсивних ходів висловлення аргументованої згоди та імплікації власної думки за допомогою стереотипних одиниць *since, naturally*.

Для письмового наукового дискурсу також властиве використання стратегії урахування різних поглядів, оскільки, як було зазначено раніше, однією з головних ознак наукового дискурсу є інтертекстуальність, що передбачає посилання на інших дослідників. Залежно від своєї позиції автор може вибрати один або поєднати декілька дискурсивних ходів у межах дискурсивної стратегії. Дискурсивний хід вираження часткової згоди реалізується за допомогою мовних стереотипних одиниць, таких як: *більш-менш* – *more or less*, *залежно від* – *it depends*, *невним чином* – *in some ways/somehow*, *однак* – *however*, *хоча* – *although*.

Незважаючи на те, що ідея поглиблення спеціалізації судів у спорах з питань інтелектуальної власності знайшла своє втілення в Україні,

проте, на думку Д. Григорова, залишились невирішеними ряд питань сьогоденної концепції Вищого суду з питань інтелектуальної власності, а саме... [3, с. 8].

Despite the fact that idea of extension of courts’ specialization in intellectual property disputes was embodied in Ukraine, according to D. Grygorov, a series of questions of present-day conception of the Supreme court for intellectual property remained unsolved, in particular... [4, с. 8].

Наведений приклад засвідчує намір перекладача висловити часткову згоду, використовуючи стереотипні одиниці *despite the fact, in particular*. Також спостерігаємо непряме цитування за допомогою одиниць *according to*.

Для реалізації дискурсивного ходу підтримки думки автор використовує переважно безособові речення. Серед них варто виділити найбільш вживані мовні стереотипні одиниці, як наприклад: *відомо, що* – *it is known*; *вважається, що* – *it is considered*; *було встановлено, що* – *it has been found*; *припускається, що* – *it is suggested*; *допускається, що* – *it is assumed*; *варто зазначити* – *one can say/some say* [5; 6; 7; 8].

Використання дискурсивного ходу «балансування» аргументів передбачає наведення аргументів, що виступають «за» та «проти» одночасно. У разі реалізації цього дискурсивного ходу автор вживає такі мовні стереотипні одиниці, а перекладач відтворює відповідниками, як наприклад: *однак* – *however ... but*; *хоча* – *although*; *не тільки, але й* – *while*; *все-таки* – *yet*; *з одного боку, з іншого* – *on the one hand ... on the other hand*; *необхідно переглянути* – *it is necessary to reconsider* [5; 6; 7; 8].

Дискурсивний хід наведення додаткової інформації використовується автором у разі урахування інших альтернативних позицій та реалізується перекладачем за допомогою вживання мовних стереотипних одиниць, як наприклад: *крім цього* – *besides*, *додатково* – *additionally*, *на додачу* – *in addition to*, *більш того* – *moreover*; *тому* – *therefore*, *при цьому* – *furthermore*.

При цьому насичена приватно-апперцепційна база смс-комунікантів дозволяє адекватно розуміти один одного [3, с. 6].

Furthermore, rich private-apperceptive SMS communicators’ background allows to understand each other adequately [4, с. 6].

Для реалізації дискурсивного ходу доведення перекладач найчастіше використовує такі стереотипні одиниці: *таким чином* – *so*, *отже* – *hence*, *зрештою* – *finally*, *ось чому* – *that’s why*, *з цієї причини* – *for this reason*, *підсумовуючи* – *summarizing/in summary*, *в результаті* – *consequently/in consequence*, *підбиваючи підсумки* – *summing up/to conclude/in conclusion*.

Так виникає взаємопов'язана триада: автор – текст – читач [3, с. 5].

Consequently, the following interconnected triad appears the author – the text – the reader [4, с. 5].

Дискурсивна стратегія вираження «чужих» думок частіше трапляється в усному науковому дискурсі, аніж у письмовому. Особливо це твердження стосується дискурсивного ходу протиставлення, що передбачає протиставлення особових займенників *ми та вони*, оскільки автор/група авторів протиставляє свою позицію поглядам інших дослідників. Таким чином, автор демонструє відмінну від більшості дослідників точку зору стосовно досліджуваної проблеми.

Дискурсивний хід цитування набагато частіше трапляється у письмовому науковому дискурсі, оскільки передбачає введення в науковий текст фрагментів текстів інших авторів. Наявні два види цитування: пряме та непряме. Пряме цитування використовується для демонстрації розмежування позиції автора з іншою точкою зору.

Неабияку цікавість ці питання викликали в різні часи і серед іноземних дослідників – Пол Епплбі, Франк Гуднау, Лев Ландау [5, с. 1].

These issues aroused much interest at different times on foreign researchers as well – P. Appleby, F. Goodnow, L. Landau [6, с. 1].

Для реалізації непрямого цитування у письмовому науковому дискурсі наявні мовні стереотипні одиниці, як наприклад: *наскільки відомо – to smb. 's knowledge, на думку – to smb. 's opinion, відповідно до – according to smb., посилаючись на – following smb., з точки зору – in smb. 's view, згідно з – as smb. says, на думку – in smb. 's opinion.*

Згідно зі ст. 1 цього нормативно-правового акта, Інтернет – всесвітня інформаційна система загального доступу, яка логічно зв'язана глобальним адресним простором та базується на Інтернет-протоколі, визначеному міжнародними стандартами [3, с. 4].

In accordance with article 1 of regulatory legal act, the Internet – is the global information system of public access, that is logically connected by the global address space and is based on the Internet-protocol, defined by international standards [4, с. 4].

Висновки і перспективи подальших розробок. Отже, прагматичні цілі наукового дискурсу досягаються за допомогою дискурсивних стратегій, які своєю чергою складаються з різних дискурсивних ходів, що використовуються автором. Є низка дискурсивних стратегій, що стосуються висловлення власної позиції, урахування різних поглядів і вираження «чужих» поглядів. Дискурсивні стратегії реалізуються через дискурсивні ходи, маркерами яких виступають мовні стереотипні одиниці. Стратегія висловлення власної думки реалізується за допомогою дискурсивних

ходів нейтрального та емпатичного висловлення власної позиції, імплікації власної думки, висловлення аргументованої згоди. Стратегія урахування різних поглядів включає такі дискурсивні ходи, як висловлення часткової згоди, підтримка думки, «балансування» аргументів, наведення додаткової інформації і доведення. Стратегія вираження «чужих» поглядів реалізується за допомогою дискурсивних ходів прямого і непрямого цитування, вираження аргументованої незгоди.

Перспективою подальшого дослідження може бути ґрунтовне вивчення стереотипних одиниць наукового дискурсу на фразеологічному рівні, а саме загальнонаукових та вузькотермінологічних лексичних елементів, виражених фразеологізмами в аспекті перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шпенюк І. Є. Стереотипність науково-академічного дискурсу. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. 2013. URL: file:///C:/Users/HP/Downloads/linds_2013_2013_25.pdf
2. Шпенюк І. Є. Етикетні мовленнєві стереотипи американського науково-академічного дискурсу : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2016. 200 с.
3. Беззубова О. О. Текстові категорії німецькомовних смс-повідомлень 2016. 22 с. («З любов'язної згоди автора»).
4. Bezzubova O. O. Syntactic organization of German sms texts. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Серія «Філологія. Педагогіка». Київ. 2016. Вип. 8. С. 29–33.
5. Беззубов Д., Армаш Н., Панасюк Р. Інформаційні правовідносини в діяльності суб'єктів господарювання 2017. 8 с. («З любов'язної згоди автора»).
6. Bezzubov D., Armash N., Panasiuk R. Information legal relations in business entity activity. *Oxford Journal of Legal Studies*, Oxford University Press, No. 1. 2017. P. 12–19.
7. Беззубов Д. Фундаментальні основи економічної безпеки авіаційних підприємств у системі національної безпеки. 2017. 9 с. («З любов'язної згоди автора»).
8. Bezzubov D. Airline companies' economic safety fundamental principles within the system of national safety. *Proceedings of the National aviation university*. Kyiv. № 3. 2017. P. 127–134.

REFERENCES

1. Shpeniuk, I. Ye. (2013) Stereotypical character of scientific academic discourse [Stereotypnist naukovo-akademichnogo dyskursu]. *Lingvistyka XXI stolittia: novi doslidzhennia i perspektyvy*

Retrieved from: file:///C:/Users/HP/Downloads/linds_2013_2013_25.pdf

2. Shpeniuk, I. Ye. (2016) Etiquette linguistic stereotypes of the American scientific academic discourse [Etyketni movlennievi stereotypy amerykanshokogo naukovo-akademichnogo dyskursu] : thesis for the degree of cand. of Philol. Scien.: 10.02.04. Kyiv. 200 p.
3. Bezzubova, O. O. (2016) Text categories of German SMS messages [Tekstovi kategorii nimetskomovnyh sms-povidomlen] 22 p. (“With the amiable consent of the author”).
4. Bezzubova, O. O. (2016) Syntactic organization of German sms texts. Journal of the National technical university of Ukraine “Kyiv Polytechnic Institute”. Series: Philology. Pedagogy, Issue 8, pp. 29–33.
5. Bezzubov, D., Armash, N., Panasiuk, R. (2017) Information legal relations in business entity activity [Informatsiini pravovidnosyny v diialnosti subiektiv hospodareiuвання]. 8 p. (“With the amiable consent of the author”).
6. Bezzubov, D., Armash, N., Panasiuk, R. (2017) Information legal relations in business entity activity. *Oxford Journal of Legal Studies*, Oxford University Press, No. 1. P. 12–19.
7. Bezzubov, D. (2017) Airline companies’ economic safety fundamental principles within the system of national safety [Fundamentalni osnovy ekonomichnoii bezpeky aviatsiinyh pidpriemstv v systemi natsionalnoii bezpeky]. 9 p. (“With the amiable consent of the author”).
8. Bezzubov, D. (2017) Airline companies’ economic safety fundamental principles within the system of national safety. Proceedings of the National Aviation University. Kyiv. No. 3. P. 127–134.